

ks. prof. dr hab. Andrzej Witko
kierownik katedry historii sztuki nowożytnej
Instytut Historii Sztuki i Kultury
Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie

Recenzja
rozprawy na stopień doktorski
mgr. Szymona Piotra Owsiańskiego,
napisanej pod kierunkiem Prof. dr. hab. Jana Wiktora Sienkiewicza
pt. *Jean-Charles de Castelbajac. Projektant, artysta, przedsiębiorca – współtwórca*
trendów mody światowej przełomu XX i XXI wieku

Kilka lat temu miałem okazję wziąć udział w międzynarodowym projekcie „Nabożeństwo i perswazja. Święte Zurbarána – *Santas de Zurbarán. Devoción y persuasión*”, który w kwietniu 2013 roku zaprezentowano w Sewilli w formie wystawy i widowiska teatralno-muzycznego. Pokazano wówczas 17 autorskich i warsztatowych dzieł Francisca de Zurbarána, szczegółowo przeanalizowanych w katalogu, oraz powstały specjalnie z tej okazji, zainspirowany obrazami z przeszłości zbiór strojów zaprojektowanych przez najwybitniejszych współczesnych hiszpańskich kreatorów mody, takich jak: Elio Berhanyer, Ágatha Ruiz de la Prada, Devota y Lomba, Francis Montesinos, Ángel Schlessler, Juan Duyos, Pedro Moreno, Ana Locking, Roberto Torretta, Hannibal Laguna, Victorio y Lucchino. Do nich dołączyła grupa młodych kreatorów, pracujących pod merytoryczną opieką Elia Berhanyera. Był to pionierski koncept w Hiszpanii, choć pomysły takie zrealizowano przed laty w Victoria and Albert Museum w Londynie a także w National Gallery w Waszyngtonie. Genezy hiszpańskiego projektu szukać trzeba w twórczości Cristóbal Balenciagi (1895–1972), który już w 1961 roku zainspirowany płótnem *Św. Kasylda* Francisca de Zurbarána zaprojektował niezwykle efektowną kreację, należącą do Mrs. Rachel L. Mellon, dziś przechowywaną w Getaria, w Cristóbal Balenciaga Museoa. Była to

suknia wieczorowa, wykonana z jedwabnej tafty w różowym kolorze, z materiału sporządzonego specjalnie dla projektanta przez szwajcarską fabrykę Abrahama.

Z tym większym przeto zainteresowaniem sięgnąłem do rozprawy mgr. Szymona Piotra Owsiańskiego, którego poszukiwania naukowe wymagały pogłębionego horyzontu badawczego o interdyscyplinarnym charakterze, odwołującym się nie tylko do historii i jej nauk pomocniczych, ale także do historii sztuki, przede wszystkim w zakresie kostiumologii. Owocem długoletnich fascynacji i poszukiwań Doktoranta jest niezwykle ważna dysertacja na temat życia i twórczości jednego z najciekawszych kreatorów współczesnej mody, zatytułowana *Jean-Charles de Castelbajac. Projektant, artysta, przedsiębiorca – współtwórca trendów mody światowej przełomu XX i XXI wieku*, przygotowywana pod kierunkiem znakomitego polskiego historyka sztuki, cieszącego się międzynarodowym uznaniem – prof. Jana Wiktora Sienkiewicza.

I. Ocena pracy

Przedłożona do recenzji rozprawa obejmuje 298 stron maszynopisu wraz ze 121 ilustracjami ze stosownymi opisami. Dysertacja składa się z wprowadzenia, korpusu pracy, który tworzą cztery rozdziały, podsumowania, bibliografii oraz spisu ilustracji.

Tytuł i zadania badawcze

Tytuł przedłożonej dysertacji jest jasny i klarowny. Doktorant wyraźnie informuje czytelnika o celu swej rozprawy, pisząc, co „skłania do podjęcia próby zrewidowania, konsolidacji, uzupełnienia materiałów pomiędzy dotychczasową wiedzą, a możliwościami archiwalnymi”, pozwalającymi na opracowanie monografii twórcy (s. 9). Horyzont badawczy został tym samym wyznaczony wyraźnie i precyzyjnie.

Kompozycja dysertacji

Wstęp rozprawy stanowi rzetelne wprowadzenie w problematykę badawczą, zwłaszcza na uwagę zasługuje znakomicie zarysowany stan badań. Jednakże po macoszemu potraktowany został opis metody przeprowadzonych eksploracji, a i

pewien niedosyt budzi brak wyczerpującego zaprezentowania i omówienia wykorzystanych w dysertacji źródeł. Owszem, Doktorant przywołuje trzy konta Castelbajaca na Instagramie, ale nie wyjaśnia czytelnikom w żaden sposób, czy są one rzeczywiście prowadzone przez samego twórcę, czy są one bardziej archiwalnym zapisem jego twórczości, czy może bardziej kolejną kreacją artysty, przekazującego wyłącznie te informacje, które są mu potrzebne w procesie autopromocji. Wreszcie pojawia się pytanie o stopień autorskiego zaangażowania kreatora i o udział jego współpracowników. Takie bezkrytyczne podejście Doktoranta do fundamentalnej kwestii odczytania źródeł, już na pierwszych stronach jego dysertacji może podważyć zaufanie czytelnika do rzetelności i wiarygodności autora tekstu. Recenzent zna np. pięć kont na Instagramie i FB, które mają być prowadzone przez ... Annę Jantar. W rzeczywistości artystka ta nie żyje od ponad 40 lat, a wszystkie jej konta są prowadzone przez niemogących się pogodzić z jej śmiercią fanów.

Doktorant zakroił rozprawę na cztery rozdziały. W pierwszym, najbardziej obszernym, przedstawił portret biograficzny Jeana-Charlesa de Castelbajaca, od dzieciństwa i młodości, poprzez początki kariery, przełom milenijny aż po czasy współczesne. W drugim przeanalizował najważniejsze dzieła projektanta, kolejno w latach 60-70-tych, 80-90-tych oraz dwutysięcznych i w drugiej dekadzie nowego tysiąclecia; kilka stron poświęcił także twórczości designerskiej artysty. W trzecim rozdziale omówił poczynania Mistrza, odnosząc się do rysunku i Street Artu, malarstwa oraz Instalacji i Performansu, by w czwartym ukazać jego rolę jako przedsiębiorcy, skupiając się na misji przedsiębiorstwa, logo i produkcji oraz kampanii reklamowej. Zaproponowany układ kompozycyjny rozprawy jest poprawny i w pełni przekonujący. Wątpliwość recenzenta budzi jedynie duża dysproporcja objętości poszczególnych rozdziałów, spośród których ten pierwszy jest najbardziej opasły, jakby autor chciał w nim zawrzeć niemal wszystkie ważne dla swej dysertacji informacje. Być może z korzyścią dla całości rozprawy byłoby przeniesienie szczegółowych wywodów do kolejnych rozdziałów, a pozostawienie w pierwszym jedynie lapidarnych wzmianek, dających biograficzne tło. Zakończenie jako podsumowanie przeprowadzonych badań spełnia wymogi formalne. Jego skrótość

znajduje wszakże dopełnienie w bardzo ważnych i ciekawych podsumowaniach poszczególnych rozdziałów.

Kompletność i wykorzystanie bibliografii

Ilość wykorzystanych prac przy tworzeniu dysertacji jest imponująca. W wykazie bibliograficznym znalazły się 83 teksty źródłowe, 85 źródeł internetowych oraz 206 prac z literatury przedmiotu, w sumie 374 pozycje, i to głównie obcojęzyczne. Wśród przywołanych dzieł dominują publikacje w języku francuskim i angielskim, a tylko niewielką ich część zajmują pozycje w języku polskim, co czyni dysertację Doktoranta niezwykle pionierską w polskim obszarze naukowym. Autor potrafił dokonać iście benedyktyńskiej pracy przejrzania tak obfitych źródeł i literatury, zarówno dotyczących kwestii biograficznych, artystycznych czy historycznych, by na tej podstawie ukazać fascynującą przemianę twórczości Jeana-Charlesa de Castelbajaca.

Uwagi

Recenzowana rozprawa *Jean-Charles de Castelbajac. Projektant, artysta, przedsiębiorca – współtwórca trendów mody światowej przełomu XX i XXI wieku* jest wyjątkowym osiągnięciem dla współczesnej polskiej historii i historii sztuki. Dzięki dysertacji Szymona Piotra Owsiańskiego otrzymujemy modelowe studium dotyczące życia i twórczości jednego z najwybitniejszych i najciekawszych współczesnych kreatorów mody, opracowanie wciąż tak słabo przebadanej artystycznej drogi artysty i przedsiębiorcy, monografię niezwykle dojrzałą, pogłębioną i nad wyraz rzetelną. Wnioski wyprowadzone przez Autora posiadają znaczący ciężar badawczy i ujawniają jego erudycję, zwłaszcza na płaszczyźnie analiz historycznych. Rozprawa prezentuje nie tylko znakomicie zarysowane meandry twórczości wielkiego projektanta, ale podejmuje ambitną próbę wyjaśnienia zachodzących procesów przemian jego wizjonerskiej drogi w kontekście biograficznym i artystycznym. Wyjątkowe walory rozprawy sprawiają, że recenzowana dysertacja stanowi ważny wkład polskiego badacza w rozwój nauki, przedstawiającego znakomitą monografię wielkiego kreatora,

napisaną w sposób bardzo dojrzały, obiektywny, zwarty, zaprezentowany na bardzo szerokim tle wielu dyscyplin pokrewnych.

Dysertacja Szymona Piotra Owsiańskiego stanowi w pełni przemyślane, krytyczne i bardzo pogłębione studium dotyczące życia i twórczości Jeana-Charlesa de Castelbajaca. Autor dokonał heroicznej próby skonfrontowania dotychczasowego stanu wiedzy z bogatą spuścizną archiwalną oraz poprawną analizą ikonograficzną zachowanych materiałów, celem opracowania syntezy, prezentującej meandry życia i twórczości wielkiego kreatora mody. Autor poprzez postawienie sobie ambitnego celu badań i oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazał się opanowaniem umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Jednakże recenzowana dysertacja nie tylko posiada wyjątkowe walory merytoryczne, gdyż na pochwałę zasługuje także jej strona formalna. Została napisana dojrzałym, rzeczowym stylem naukowym, pełnym dystansu, obiektywności, na dodatek piękną polszczyzną. Nie sposób wręcz oderwać się od lektury tej pracy! Od wielu lat recenzent nie miał tak dużej przyjemności w lekturze recenzowanego tekstu, który z pewnością znajdzie uznanie wielu czytelników.

Oprócz słów pełnych pochwał, należy wskazać na kilka słabszych punktów rozprawy. W pracy pojawiło się kilka drobnych błędów merytorycznych, wynikających zapewne z pośpiechu bądź ogromu materiału: z pewnością Mitterand nie był, jak wskazuje autor, prezydentem Republiki w latach 1916-1996 (s. 82). Blanche Milan urodzona ok. 1900 roku, nie mogła, jak sugeruje Doktorant (s. 21) ok. 1890 roku wyjść za mąż. Krytyczne oko recenzenta dopatrzyło się nadto kilku drobnych mankamentów, które w żaden sposób nie obniżają znakomitego poziomu rozprawy. W tekście pojawiają się liczne literówki, niekiedy zmieniające sens wyводу np. dla „rzeczy” zamiast „rzeszy około miliona wiernych” (s. 74-75). Autor rozprawy świetnie sobie radzi ze znajomością literatury obcojęzycznej, ma natomiast niekiedy kłopoty z deklinacją w języku polskim, czego najbardziej kuriozalnym przykładem jest odmiana nazwiska francuskiego kardynała Jeana-Marie Lustigera (Lustiger’go, s. 74). Irytujące jest używanie niepoprawnej, acz wylewającej się z mediów formuły „od zawsze”, kiedy coś może być tylko „zawsze”! Recenzent oniemiał, widząc dwa błędy ortograficzne w jednym krótkim słowie „haft” (chawt, s. 249). W przypisach

Doktorant niepoprawnie i niekonsekwentnie stosuje niekiedy skrót imienia poszczególnych autorów, innym razem zaś podaje je w pełnym brzmieniu. Słowo „Kościół” na określenie wspólnoty wiernych pisze niekiedy wielką literą, czasem zaś małą. Numeracja przypisów powinna w poszczególnych częściach pracy rozpoczynać się od jedynki, tymczasem Doktorant stosuje ciągłą numerację przypisów osiągając zawrotne liczby w swej rozprawie.

Na zakończenie oceny merytorycznej i formalnej przedstawionej do recenzji pracy należy z całą odpowiedzialnością stwierdzić, że wykazane drobne niedociągnięcia nie wpływają na najwyższą ocenę rozprawy. Z całym przekonaniem, pragnę podkreślić, iż od strony merytorycznej i formalnej recenzowana dysertacja mgr. Owsiańskiego stanowi bardzo dojrzałe i niezwykle wartościowe studium z zakresu historii i historii sztuki, i bez wątpienia należy do najwybitniejszych dysertacji w tym obszarze, powstałych w ostatnich latach Polsce. Znakomity poziom przygotowanej rozprawy, niosącej szereg fundamentalnych ustaleń dla polskiej historii kultury, skłania do postulatu, by wyniki pracy Szymona Piotra Owsiańskiego czym prędzej zostały zaprezentowane środowisku naukowemu. Dlatego jako niezwykle ważne, wydaje się rychłe opublikowanie w formie książkowej recenzowanej rozprawy, którą należałoby uznać za wyróżnioną, wedle przewidzianej procedury.

II. Otwarte problemy do dyskusji

W związku z lekturą przedłożonej dysertacji nasuwają się jednak pewne pytania, które domagają się odpowiedzi.

1. Jak należałoby odczytać twórczość Jeana-Charlesa de Castelbajaca w kontekście najważniejszych nurtów współczesnej mody?
2. W jakim stopniu zlecenie wykonania szat liturgicznych na Światowe Dni Młodzieży w 1997 roku znalazło swój oddźwięk w sztuce liturgicznej Kościoła?

III. Wniosek końcowy

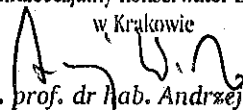
Biorąc pod uwagę wyjątkowe walory recenzowanej pracy, należy wyrazić uznanie dla jej Autora i Promotora. Bardzo wysoko wypada ocenić przedstawioną

rozprawę zarówno pod względem treści, kompetentnej i krytycznej interpretacji zebranego materiału, jak i strony formalnej.

Reasumując całą recenzję, z satysfakcją stwierdzam, iż dysertacja mgr. Szymona Piotra Owsiańskiego spełnia wszystkie warunki określone w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. (Dz. U. Nr 65, poz. 595) o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r. poz. 1789 ze zm.), dlatego wnoszę o dopuszczenie jej Autora do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Archidiecezjalny Konserwator Zabytków

w Krakowie

Ks. prof. dr hab. Andrzej Witko

/Andrzej Witko/

Kraków, dnia 16 czerwca 2022 roku